

Luiken met portretten van de leden van de Edele Confrerie van het Heilig Bloed

Pieter Pourbus
1556

Olieverf op paneel, linkerluik: 113,5 × 83,5 cm (met originele lijst); rechterluik: 112,5 × 82 cm (met originele lijst).
Brugge, Edele Confrerie van het Heilig Bloed

Inscripties: 'P. POERBVS FAC 1556' (op het basement van de zuil); 'AD HEBREOS CAP.9 SI ENIM SANGVIS HIRCORVM ET TAVRORVM ET CINIS VITVL ASPERSVS INQVINATOS SANCTIFICAT AD EMVNDATIONEM CARNIS QVANTO MAGIS SANGVIS CHRISTI QVI PER SPIRITVM SANCTVM SEMETIPSVM OBTVLIT IMMACVLATVM DEO EMVNDABIT CONSCIENIAM NOSTRAM AB OPERIBVS MORTVIS AD SERVIENDVM DEO VIVENTI' (verso linkerluik); 'P. POERBVS FAC 1556' (rechterluik, op het basement van de zuil); 'PETRI CAP. I SCIENTES QVOD NON CORRVTIBILIBVS AVRO VEL ARGENTO REDEMPPTI ESTIS DE VANA VESTRA CONVERSATIONE PATERNE TRADITIONIS SED PRETIOSO SANGVINE QVASI AGNI IMMACVLATI IESV CHRISTI ET INCONTAMINATI' (verso rechterluik).

*Ondertekening:*¹ Op beide luiken is een ondertekening aanwezig, waar schijnlijk uitgevoerd in een droog materiaal, die veel karakteristieken van Pourbus vertoont. In de voor IRR goed doorringbare tabbaards is de vrije ondertekening van de plooiwal met lijnen en arceringen waar te nemen, die echter wat chaotisch aandoet. De verflagen van de tabbaards hebben door degeneratie van pigmenten aan structuur verloren en de ondertekening geeft daar zicht op hoe de plooiwal eruit kan hebben gezien. Er is een scala aan arceringen variërend van parallel, zigzag tot kruisgewijs. In de vlotte tekenwijze zijn enkele kleine herzieningen zichtbaar.

Opmerkelijk is dat alleen van de figuren in de voorste rij de handen in de ondertekening volledig zijn uitgewerkt, met aanduidingen voor de nagels en haakjes voor de knokkels. De handen van de personen achter hen zijn soms alleen in contour aangeduid, soms is er helemaal geen ondertekening te zien. Wel zijn de handen van de man die het papier vasthoudt linksachter op het linkerluik, volledig uitgewerkt.

Er is slechts een enkele wijziging zichtbaar ten opzichte van de ondertekening. Zo liep bij de tweede man van links in de tweede rij op het rechterluik de ondertekening van de mantel van de man voor hem verder door naar rechts, waardoor minder van de handen te zien zou zijn geweest. In verf is dit aangepast. – MW

Tentoonstellingen: Brugge 1867[a]; Brugge 1902, nr. 302; Brugge 1984, nr. 4.

Literatuur: Gailliard z.d., 129; Couvez 1852, 378-379; Gailliard 1862, v, 12, v1, 15; Brugge 1867[a]; Kervyn 1870, 46; Weale 1873, 191; Taurel 1881, II, 227; Cuvelier 1900, 67, 135; Ronse 1900, 289; Brugge 1902, 79; Weale 1903, 258; Von Bodehausen 1905, 139; Hymans 1905, kol. 128, 130; Wurzbach 1910, II, 360; Duclos 1910, 457;

Fierens-Gevaert 1910, 312; Weale 1919, 151; Hymans 1920, 363; Fierens-Gevaert 1922, 53; Riegl 1931, 39; Marlier 1939, 85-86; Marlier 1941; d'Hulst 1951, 217-218; Dochy 1956, 53-78; Baldass 1960, 106; Wilenski 1960, 145, 626; Van Puyvelde 1962, 265; Janssens de Bisthoven 1963, 190-196; Devliegher 1967-68, 185; Philippot 1970, 192; Friedländer 1967-76, xi, 65, 108; De Vos 1979, 28, 29, 34; Vermeersch 1981, 278; Huvenne 1983-84, 267-291, 608-609, doc. 1.34; Brugge 1984, 145-153.

Cat. 32, afb. 1: Detail van het infraroodreflectogram.

Op deze luiken zijn 31 leden van het broederschap van de Edele Confrerie van het Heilig Bloed en hun klerk met de handen gevouwen neergeknield. Ze richten zich naar de voorstelling op het middenpaneel, dat verloren ging: de broeders op het linkerluik kijken naar rechts en de mannen op het rechterluik naar links. Hoewel de gehele compositie statig is, blijkt Pourbus' capaciteit als portretkunstenaar uit de individuele karakterkoppen. In 1556 besloten de broeders om hun budget voor nieuwe ceremoniekledij te gebruiken voor het laten beschilderen van de luiken van het onderste segment van een altaarconstructie in de Blasiuskapel. Deze constructie bestond uit twee boven elkaar geplaatste drieluiken, waarvan Gerard Davids *Bruiloft te Kana* (cat. 32, afb. 2) het middenpaneel van het bovensegment vormde. Davids schilderij was eveneens voorzien van luiken met portretten van de vroegere leden van het broederschap, en Pourbus kreeg de opdracht om net zulke portrettenluiken te maken van de huidige leden, zo blijkt uit het contract dat op 26 april 1556 werd afgesloten. De leden die geportretteerd moesten worden, staan opgesomd in het contract. De altaarconstructie werd al voor 1683 ontmanteld en alleen het middenpaneel van David en de luiken van Pourbus bleven bewaard.²

Aquilin Janssens de Bisthoven wist door systematische studie van de wapenschilden op de lijsten en door vergelijking met enkele andere portretten van de broeders, de geportretteerden op de luiken te identificeren.³ De 31 leden zijn op basis van hun leeftijd geordend. Zo is Jan de Boodt – het oudste lid – links vooraan op het linkerluik weergegeven. Het tweede oudste lid, Jacobus de Boodt, is rechts vooraan op het rechterluik afgebeeld. Derde in leeftijd is Jacob Despars – te herkennen aan de burgemeestersketen om zijn hals –, die naast Jan de Boodt op het linkerluik neerknielt, en zo verder.

Dat deze identificatie klopt, blijkt uit de studie van de ondertekening. De IRR-opnamen tonen weinig ondertekening omdat die grotendeels verscholen gaat achter de zwarte, niet door IRR doorringbare verf van de mantels. De lange baarden van drie mannen werden echter uitgespaard in de verf, waardoor de ondertekening hier wel zichtbaar is. In de baard van de eerste figuur vooraan op de tweede rij van het linkerluik lezen we 'Breydel' (cat. 32, afb. 1). In de baard van de eerste figuur op de derde rij van het rechterluik staat 'de bood' geschreven, en in de baard van de persoon links voor hem 'b..h', wat vermoedelijk op 'berghe' slaat. Deze namen

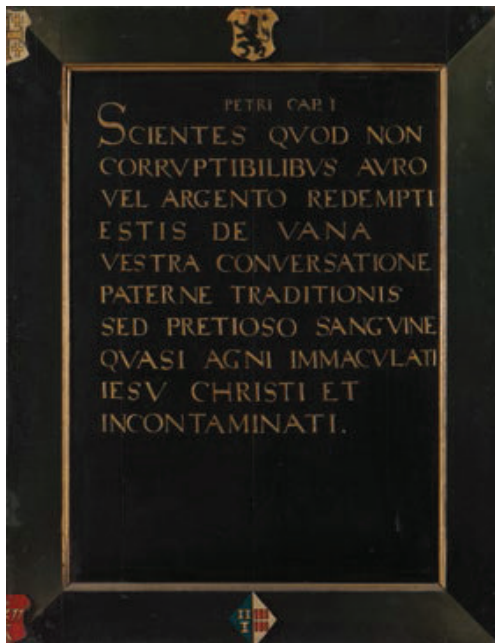
komen overeen met de identificatie die door Janssens de Bisthoven werd gegeven.

Deze uitzonderlijke vondst geeft ons een kijkje in de werkplaatspraktijk van Pieter Pourbus. Gezien het belang dat eraan werd gehecht, mocht de kunstenaar geen fouten maken in de hiërarchie van de geportretteerden. Als geheugensteuntje noteerde hij de namen van alle leden volgens de voorgeschreven ordening op het paneel. Daarvan zijn er nu dus nog drie terug te vinden dankzij IRR. De opschriften verwijzen ongetwijfeld ook naar portrettekeningen die Pourbus van elk individueel lid maakte, want zijn opdrachtgevers waren tijdens het schilderen zeker niet aanwezig. Helaas zijn die portrettekeningen verloren gegaan. Deze werkwijze verklaart wellicht ook waarom Pieter Pourbus voor deze opdracht per hoofd betaald werd, zoals in het contract werd vastgelegd.⁴ –AVO

Cat. 32, afb. 2: Gerard David, *Bruiloft te Kana*, ca. 1500-05, olieverf op paneel, Parijs, Musée du Louvre, 1995.

1. In 2013 maakten Emile Gezels, Maximiliaan Martens en Anne van Oosterwijk IRR-opnamen met de Osiriscamera van het GicA&S.
2. Brugge 1984, 148; voor het contract zie Huvenne 1983-84, 608-609, doc. 1.34; zie ook de bijdrage van Van Oosterwijk in dit volume.
3. Janssens de Bisthoven 1963, 190.
4. Huvenne 1983-84, 607, doc. 1.34: '[...] VII s VIII d. gr. voor elck hoofd ende persoon tot XXXI in ghetaele [...]']

verso

